

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף יז

מתחילת פרק "לא יחפור"

א"כ הקושיא היא לרבא. וע"ז תירצו, אפילו לא בא בידיים, והחידוש ב"בא בידיים" שלא צריך להרחיק יותר מל טפחים.

מביאים תוס' את שיטת ר"ת, שכאשר סמך בהיתר, לא נראה לחלק בין בא בידיים לקרקע שלא בא בידיים. ור"י חולק וסובר שיש לחלק שאע"ג שקרקע רגילה שלא בא בידיים מותר לסמוך, בכ"ז בבא בידיים אסור לסמוך, לפי שהקרקע מתבקעת ונפלת קרקע של שדה חבירו.

הנראה המכוון בדברי ר"י, כפי שהתבאר לעיל בהבנת הרשב"א והר"ן, שכאשר יש היזק ממש אף לאביי שסבר שיש אופנים של "סמך בהיתר", מ"מ היכא שהוא כמזיק ומפיל קרקעו ומתמוססת אינו סומך. אולם ר"ת שחולק סבר שאין חילוק, ניתן לבאר שיטתו כפי שכתב ברמב"ן, "ולא דייקא דהא אביי דאמר סומך לאו משום דלא מרפי לארעא הוא דאמר, אלא משום דכיון דליתא לניזק שהרי אין כאן בור, סומך. והכא נמי לא שגא דזדאי אפילו בסלע הבא בידיים ליכא היזקא אלא לענין בור, וכיון דליתיה לבור לאביי סומך". מבואר ברמב"ן שלשיטת אביי יש דין "סמך היתר" בכל מקרה ואף בסלע הבא בידיים לא שונה הדין. ועי' באריכות דברי הרמב"ן בנוסחאות שהביא.

ומעתה, ניתן לבאר את שיטת רש"י באופן אחר, לאחר שלמדנו בדברי התוס' שהגמ' תירצה שכאשר באו בבת אחת אף לאביי צריכים להרחיק. א"כ אף בדעת רש"י, יש להעמיד באופן זה. אלא סבר רש"י כשיטת ר"ת בתוס', שיש חילוק בין בא בידיים ללא בא בידיים דסומך. והקשתה הגמ' "ודקארי לה מאי קרי לה" הרי במשנה העמיד אביי שהרחקה היא דוקא בבאו שניהם בב"א, אבל כאשר בא אחד, סומך בהיתר. ואם אמרו שבסלע הבא בידיים אף באחד אינו סומך ובעי הרחקה, א"כ בודאי שכאשר באו שניים בבת אחת יהיו חייבים להרחיק ומה קמ"ל המשנה. וע"ז תירצה הגמ', כפי שביאר רש"י שבאמת תמיד צריך הרחקה כאשר באו בבת אחת, אף בקרקע רגילה וזה חידוש המשנה, שלא נאמר דווקא בסלע רך, וחידוש הבריייתא לומר שבסלע רך לא צריך יותר. ונמצא שאין צורך לבאר בשיטת רש"י שבתחילה שאלו לאביי ואח"כ שאלו לרבא, אלא כל הסוגיא מתפרשת בשיטת אביי.

סיכום הדף

נושא היומ: הרחקת נזקין. בור בצד המיצר.

יש לאדם להרחיק נזקיו מנכסיו של חברו, לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו וכן לא תעלה, שית, מערה, אמת המים, בור לכביסה, אא"כ רחוק מדופן הבור של חברו ג' טפחים. לשון המשנה בהרחקה "מכותל חברו", לאביי, צריך לומר מבור של חברו. ובבבא בתרא נ"א שבו לומר ששיעור כותל הבור הוא ג' טפחים, ונפק"מ למקח וממכר. מרחיקים את פסולת הזיתים, זבל, מלח, סיד, סלעים, מכותל חברו ג' טפחים ו/או (בפשוט מחלוקת רש"י לקמן י"ט, א ותוס' לפנינו ד"ה סד) סד את הכותל של חברו ועי' ישמר הכותל. וכן מרחיקים את אבני הריחים ג' טפחים שהן ארבעה טפחים האבן העליונה שהיא צרה טפח מהתחתונה. וכן בתנור ההרחקה ג' טפחים מהחלק התחתון וד' מהעליון.

המעוניין לחפור בור סמוך לשדה חברו, ולחברו אין שם בור. לדעת אביי, רשאי לחפור. לדעת רבא צריך להרחיק ואין לו לסמוך בור למיצר. ובבבא בתרא נ"א ב' שיטות. א. בשדה שיעודה לבורות לכ"ע אינו סומך. נחלקו בשדה שאין יעודה לבורות, לדעת אביי, סומך שהרי אין יעודה לבורות. לרבא אינו סומך כיון שטענו חברו כשם שאתה נמלכת לחפור אף אני מעוניין לחפור. ב. בשדה שאין יעודה לבורות לכ"ע סומך. נחלקו בעומדת לבורות, לאביי סומך כיון שאף לרבנן שאמרו שצריך להרחיק את האילן מהבור 25 אמה זה דווקא שיש שם כבר בור, אבל אם אין בור יכול לסמוך. לרבא אינו סומך אפילו לשיטת רבי יוסי שסבר לגבי אילן ובור, זה בשלו זה בשלו. אבל כאן יש טענה שכל מכה שיכה בבור מזיק לעצמותה של קרקע.

לשון המשנה שלא יחפור סמוך לבורו של חברו, אולם אם אין בור מבואר שיכול לסמוך, ניתן להעמיד את המשנה בפשוט לשיטה שבשדה שאין יעודה לבורות לא נחלקו ולכ"ע סומך. אולם לשיטה שאף בכ"ג נחלקו יהיה קשה לשיטת רבא שאמר אינו סומך. מבאר רבא, בין כך צריך להרחיק כדי כותל הבור ג' טפחים. ונ"א שלאחר שביאר אביי שכונת המשנה לומר ששיעור עובי כותל הבור ג' טפחים, המשנה עוסקת בשדה שיעודה לבורות ולכ"ע מרחיק את הבור. אולם לשיטתו שבשדה שיעודה לבורות נחלקו, לאביי קשה הרי אמר שסומך. ביאר אביי במשנה תתבאר שבאו לחפור ביחד ולכן מרחיקים זה מזה. למדו בבריייתא סלע רך, יכולים לחפור מב' הצדדים ומרחיקים ג' טפחים ומטייחים בסיד. מבואר שאף הראשון צריך להרחיק ולאו דווקא כאשר באו ביחד. ביאר אביי, סלע רך דינו שונה. והחידוש שאף שמדובר בסלע רך מספיק הרחקה של ג' טפחים. (עי' באריכות בעיונים על הדף.)

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

שורש דין הרחקת נזקין

כתב הרא"ש (כלל קח סימן י) "ומרחיק מנטיעותיו של חברו ומנירו בכדי שלא יזיק, כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, והקפידה תורה שלא יעשה אדם בתוך שלו דבר הגורם היזק לחברו". עכ"ל.

ביד רמ"ה לקמן (כו, א אות קז) "דאסיר למגרם מידי דאתי מיניה היזקא לאינשי, אי משום לפני עור לא תתן מכשול ואי משום ואהבת לרעך כמוך".

ביאור שאלת הגמ' ב"סלע הבא בידיים" לשיטת הראשונים.

תא שמע סלע הבא בידיים זה חופר בורו מכאן זה חופר בורו מכאן זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד וזשה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד, בא בידיים שאני ודקארי לה מאי קארי לה בא בידיים איצטרך ליה ס"ד אמינא כיון דבא בידיים ליבעי נמי רווחא טפי. קמ"ל. עכ"ל הש"ס.

לפי איזו שיטה ולמי הקשתה הגמ' את הקושיא מסלע הבא בידיים שטיבעו רך. שיטת רש"י (ד"ה זה זה מה מרחיק) "אלמא אף על הראשון להרחיק". בפשוטות לשונו של רש"י מורה, שהקושיא לאביי שאמר שהבא לסמוך סומך, וממה שאמרו "זה זה מרחיק" מבואר שיש חובה על הראשון להרחיק ואינו יכול לסמוך. ותירצו, "בא בידיים שאני", לכך לאביי אינו סומך. היינו שלעולם שיטת אביי שניתן לסמוך בור לצד המיצר, אלא סלע שבא בידיים שהוא עשוי מחומר רק ומתכחש מאליו, כפי שכתב רש"י (ד"ה הבא בידיים), לכך מודה אביי.

והדברים טעונים עדיין ביאור, אם יש דין של "סמך בהיתר" וכפי שאמר אבייל לישנא בתרא בגמ' שאף לרבנן שאמרו מרחיקים זה דווקא כאשר קדם הבור, אולם אם אין בור, אין מה שימנע ממנו לסמוך, מודע בסלע הבא בידיים הדין משתנה, הרי הוא סמך בהיתר.

וברשב"א כתב ע"פ גירסת רש"י כעין זאת הקושיא, ואיכא למידק מאי קא משאני בא בידיים שאני, דהא לאביי לא אקשינן לאל ללישנא בתרא דאמר דאפי' בשדה העשויה לבורות סומך ולית ליה טעמא דכל מרא ורא דקא מרפית לה לארעא כיון דהשתא מיהת ליתיה לבור. וי"ל דבא בידיים שאני דכמזיק ומפיל קרקעו ממש לארץ דמי ובריפוי גדול כזה מודה הוא.

מבואר בדברי הרשב"א שאין סברת "סמך בהיתר" אף לשיטת אביי, כאשר הוא מונדר מזיק בידיים. וכתב בחידושי הר"ן כעין זה וז"ל "ולו נחא דבסלע הבא בידיים מודה אביי דאפילו ראשון צריך להרחיק משום דבשאינו בא בידיים אין חבירו ניזוק בחפירתו אלא אם יחל לחפור בור וכיון דליתיה לבור דלא מתזק מהשתא לאביי סומך. אבל סלע הבא בידיים אם יסמוך בצד המיצר מעכשיו יהא ניזוק חבירו בכך כיון שקרקעו רפוי, שלשה טפחים הסמוכים לבור מתמססין ונפלים". עכ"ל. היינו דלמד הר"ן שהופקע כאן הדין של "סמך בהיתר", היות ובסמיכתו לא היו רק תוצאה וסתירה לשימוש העתידי, שבה סבר אביי שלא מתחשבים על נזק עתידי, שהרי יש הלכה של "סמך בהיתר", אלא בהווה יש נזק שהקרקע מתמססת ולכך חייב להרחיק. (עיין ברמב"ן ובריטב"א שנשארו בצ"ע על גירסת רש"י.)

אלא ביאור הסוגיא בהמשך דברי רש"י צריך תלמוד. שכתב (ד"ה ה"ג בא בידיים שאני) וז"ל "כלומר הוא הדין אע"ג דלא בא בידיים והאי דנקט בא בידיים אין צריך להרחיק אלא שלשה טפחים". ודבריו צריכים הבנה, הא מלשונו לעיל כפי שהתבאר שנשמע שהקושיא הייתה לשיטת אביי, והוא סבר שתמיד סומך, רק בסלע המיוחד שעסקה בו הבריייתא שאני. א"כ מדוע הוסיף רש"י "הוא הדין אע"ג דלא בא בידיים".

בדברי הרבינו יונה בגירסת רש"י, נקט שהקושיא הראשונה כנזכר שאלו לשיטת אביי, שמבואר לדבריו שתמיד יכול לסמוך, ובסלע הבא בידיים שמענו שהראשון גם מרחיק. ובהמשך דברי הגמ', שאילו על סברת המקשן מה סבר הר"י בודאי סלע הבא בידיים שונה דינו, מכאן זה קושיא לשיטת רבא, מדוע העמידו דווקא בסלע רך, ואם העמידו בסלע הבא בידיים דווקא נמצאו למדים, שרק באופן זה שהסלע הוא רך ויש כאן נזק מציאותי, צריך הרחקה, וקושיא על רבא שאמר שלעולם אינו סומך בצד מיצר חברו.

וע"ז אמרו בגמ', שהמקשה סבר שאם אין דין הרחקה על הראשון, אין הבדל בין שאר שדות לשדה שיש בה סלע רך, כיון שאין הבור והנזק מצויים שם. ועיקר הדבר שבאו להשמיע, שאפילו בסלע הבא בידיים שהוא קל להתפורר יותר לא בעי הרחקה.

ובתוס' (ד"ה ה"ג בספרים) הביאו בביאור הסוגיא כמה ביאורים. פירוש ראשון, הקושיא לאביי ותירצו, שעסקינן באופן שבאו שניהם לחפור בבת אחת, לכך כל אחד מרחיק. ואין לא קשה מכאן לאביי, ומה שאמרו "בא בידיים", לומר שלא בעי הרחקה טפי. ובאמת הגמ' לא היתה צריכה להקשות "ודקארי לה" וכו', שהרי הקושיא לא היתה מהסיפור של בא בידיים, אלא רק מהחלק של הרחקה, ומבואר שצריך הרחקה ושלא כאביי, וע"ז מיד אמרו שבאו בבת אחת ותו לא. אלא אגב שהביאו את דברי הבריייתא מ"אריכה הגמ' לבארה.

ומביאים פירוש אחר, לספרים שגרוסו "טעמא דבא בידיים הא לאו הכי סומך",